

Έξι προσεγγίσεις μέσα από έξι καδρέφτες

Για μένα τον «Ελλαδίτη», τον «Καλαμαρά» (ονόματα με τα οποία οι Κύπριοι προσδιορίζουν τους εξ Ελλάδος Έλληνες) η Κύπρος ήταν πάντοτε παρούσα, αλλά ουσιαστικά άγνωστη. Οι παιδικές μου αναμνήσεις περιλαμβάνουν έναν αιματοβαμμένο χάρτη της με μια φτερωτή Ελλάδα να υπερίπταται, που φιλοτέχνησα γύρω στα οχτώ μου χρόνια, το 1953, καθώς και - δύο χρόνια αργότερα - ένα αντιβρετανικό άρθρο μου στην μαθητική μας εφημερίδα. Θυμάμαι ακόμα τη δασκάλα τών αγγλικών να μας λέει ότι «από δω και μπρός θα μαθαίνουμε αμερικάνικα και όχι αγγλικά», καθώς και έναν γείτονά μας στην εξοχή, που είχε ειρωνικά βαφτίσει τον σκύλο του «Χάρτινγκ», από το όνομα τού Βρετανού κυβερνήτη. Λίγα χρόνια αργότερα ανεβασμένος στην ταράτσα τού σπιτιού μας στη λεωφόρο Αμαλίας έβλεπα τη θριαμβευτική πομπή που συνόδευε τον τροπαιούχο Διγενή να κατευθύνεται προς την πλατεία Συντάγματος. Στα χρόνια που ακολούθησαν, οι παιδικές αναμνήσεις έδωσαν τις θέσεις τους σε πολιτικές αναλύσεις, έτσι ώστε κάθε αναφορά στην Κύπρο να γίνεται για να τονιστεί ο βαθμός επιρροής της πάνω στην ελληνική πολιτική ζωή ή το γεγονός ότι κάθε προτεινόμενη νέα λύση ήταν μάλλον χειρότερη από κάθε απορριφθείσα προηγούμενη. Οι γνώσεις μου επομένως ήταν ανύπαρκτες σχετικά με το νησί και τους κατοίκους του, αλλά και εξαιρετικά πλημμελείς σχετικά με το κυπριακό ζήτημα. Άλλωστε, αυτό πρέπει να συμβαίνει με τη μεγαλύτερη μερίδα τού ελληνικού λαού.

Όταν έφτασε στον «Φωτογραφικό Κύκλο» η πρόσκληση τών Πολιτιστικών Υπηρεσιών για να φωτογραφίσω στην Κύπρο μαζί με την Αθηνά Καραμαγκιώλη και τον Μιχάλη Πολιτόπουλο, η σύντομη έκπληξή μου μετατράπηκε αμέσως σε χαρά και περιέργεια. Κι αυτό όχι μόνο γιατί θα είχα άλλο ένα κίνητρο για να κάνω φωτογραφίες, αλλά και γιατί θα μού δινόταν η ευκαιρία να αποκτήσω μια προσωπική εικόνα για την Κύπρο και τους ανθρώπους της, πέρα από τα χαρτιά, τους στρατηγικούς σχεδιασμούς και τις πολιτικές συζητήσεις. Η πρόσκληση μάλιστα είχε την τόλμη να μάς δώσει απόλυτη ελευθερία στην επιλογή και στον χειρισμό τών φωτογραφικών μας θεμάτων. Επιθυμία όλων ήταν οι φωτογραφίες που θα προέκυπταν να μην παρέπεμπαν σε σχηματοποιήσεις και τυποποιήσεις, αλλά να απέδιδαν την αμεσότητα διαφορετικών καλλιτεχνικών βλεμμάτων. Βλεμμάτων μάλιστα που θα συμπληρώνονταν με αντίστοιχες φωτογραφικές απόψεις τριών Κυπρίων φωτογράφων, τών Αντρέα Βασιλείου, Αχιλλέα Κεντώνη και Μενέλαου Πήττα.

Είναι αλήθεια ότι το ακανθώδες κυπριακό ζήτημα, με την εμπλοκή που προκαλεί στη διεθνή πολιτική σκηνή και τη συγκίνηση που προξενεί στον επισκέπτη, σκιάζει κάθε άλλη απόπειρα προσέγγισης τής Κύπρου και τών Κυπρίων, με εξαίρεση βέβαια την ωραιοποιημένη τουριστική εικόνα. Ανάμεσα όμως στην «Αφροδίτη» και στον «Αττίλα» υπάρχει μια άλλη Κύπρος. Αυτή που κάνει τον λαό της να περνάει μέσα στους αιώνες αφηφώντας κατακτητές και τουρίστες, με αγάπη για τη ζωή, για το νησί του, για τους ανθρώπους και με την αίσθηση τής διάρκειας και τού χρόνου.

Την άνοιξη τού 1997, οι τρεις «Ελλαδίτες» φωτογράφοι περιηγηθήκαμε το νησί και φωτογραφίσαμε επί ένα δεκαήμερο. Οι επιλογές μας στηρίχτηκαν στις θεματικές εμμονές τού καθενός μας, όπως είχαν εκδηλωθεί σε προηγούμενες φωτογραφικές δουλειές μας, και στις μορφικές φωτογραφικές αντιλήψεις μας, όπως είχαν εξελιχθεί μέχρι την εποχή αυτή. Η δουλειά που προέκυψε είναι το αποτέλεσμα τής συνάντησης αυτών τών επιλογών με την έκπληξη τής πρώτης επαφής μας με την Κύπρο. Χωρίς αναφορές ή προκατασκευασμένες

εικόνες από το παρελθόν και χωρίς μηνύματα, ή ιδεοπληξίες σχετικά με το μέλλον. Οι πέτρες, τα σύννεφα, οι διαβάτες, οι δρόμοι, οι σκιές και τα αντικείμενα εντάχθηκαν στο έργο του καθενός από εμάς, για να συνδέσουν το ίχνος μιας πολύτιμης, αν και σύντομης, συνάντησης. Οι εικονιζόμενες λεπτομέρειες αποτελούν αφετηρίες μιας αφαιρετικής διαδρομής που διανύουν τόσο ο δημιουργός όσο και ο θεατής. Οι φωτογραφίες χρησιμοποιούν το ελάχιστο του χρόνου και τού χώρου για να παραπέμψουν, όχι να απεικονίσουν.

Η φωτογράφιση αυτή, που ήταν περισσότερο μια φωτογράφιση στην Κύπρο παρά μια φωτογράφιση τής Κύπρου, μάς έκανε βέβαια να γνωρίσουμε και να θαυμάσουμε το φυσικό κυπριακό τοπίο, αλλά αυτό δεν μας εξέπληξε. Το φυσικό τοπίο μάς ήταν οικείο και γνώριμο. Η Μεσόγειος είναι ο κοινός μας χώρος. Εκείνο, αντίθετα, που πιστεύω ότι προκαλεί την προσοχή τού «Ελλαδίτη» ταξιδιώτη, είναι το αστικό τοπίο και οι κάτοικοί του, που τού αφήνουν μια παράξενη και αντιφατική αίσθηση γνώριμου και άγνωστου. Η ανάμιξη πολιτισμών και εθίμων, μέσα από την ιδιόρρυθμη και προβληματική θέση τής Κύπρου στην ιστορία και στη γεωγραφία, αντανakλάται στους τρόπους και στις συνήθειες τών κατοίκων, αλλά και στην οργάνωση τής ζωής τών πόλεών τους. Για όποιον γοπεύεται από τα ανάμικτα στοιχεία τών πολιτισμικών συναντήσεων και τρέμει τις ονομαζόμενες καθαρές ταυτότητες, η Κύπρος αποτελεί χαρισματικό και ιδανικό δείγμα. Σε κανένα άλλο μέρος δεν νοιώθει κανείς τόσο έντονα τη συνάντηση τής Ευρώπης με την Ανατολή μέσα από την ταυτότητα ενός γνήσιου και ξεχασμένου οικουμενικού ελληνισμού. Μιας Ανατολής ζυμωμένης στις συνήθειες και στα χαρακτηριστικά τών ανθρώπων, μιας Ευρώπης αρμονικά αφομοιωμένης στην οργάνωση τής καθημερινής ζωής και συμπεριφοράς και μιας ελληνικότητας που διατηρείται όσο πουθενά στη γλώσσα και στις παραδόσεις με φυσικότητα, αίσθηση χρόνου και απουσία φανατισμού. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα όφειλε να αναγάγει την περίπτωση τής Κύπρου σε παράδειγμα προς μίμηση.

Οι Κύπριοι συνάδελφοί μας κινήθηκαν με περισσότερες συναισθηματικές αναφορές, λιγότερες φωτογραφικές εμμονές και μεγαλύτερη χρονική άνεση. Είναι ενδιαφέρον όμως ότι και στο έργο τους παρατηρείται η επιθυμία να τονιστεί η προσωπική γραφή και η συνδυαστική λεπτομέρεια σε βάρος μιας εδραιωμένης προσέγγισης, που ευνοεί την κυριαρχία τού θεματικού γεγονότος και τής γλαφυρής απόδοσής του.

Το συνολικό αποτέλεσμα είναι μια συλλογή εικόνων από τη ζωή και τα τοπία τής Κύπρου, που συνιστά όμως μια πρόκληση: Τίποτα δεν μπορεί να αποδώσει την «αντικειμενική» αλήθεια καλύτερα από μια άκρατη «υποκειμενικότητα». Και τίποτα δεν μπορεί να πλησιάσει περισσότερο τη «συνολική» αλήθεια από μια «πολυπρισματική» εκδοχή της. Και η φωτογραφία, η πίστη στην αλήθεια τής οποίας έχει δικαίως και ευτυχώς αμετάκλητα κλονιστεί, αποτελεί το ιδανικό εργαλείο γι'αυτή την περιπλάνηση ανάμεσα στο αληθοφανές και στο προσωπικό. Τα έξι βλέμματα πάνω στην Κύπρο είναι ταυτόχρονα έξι βλέμματα που στρέφουν οι φωτογράφοι επάνω τους. Και γι' αυτό δεν μπορεί να αντανakλούν τίποτα περισσότερο από όσα αντικρίζουν μέσα από τον παραμορφωτικό καθρέφτη τού εαυτού τους. Αυτά όμως τα μικρά υποκειμενικά πρίσματα είναι ικανά να συνδέσουν, όλα μαζί, την αίσθηση (ή ψευδαίσθηση) τής αλήθειας. Κι αυτό είναι ήδη πολύ.